

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Інститут мистецтв
Кафедра музичного фольклору

**ПОРАДНИК ДЛЯ ВСТУПНИКІВ
НА КАФЕДРУ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ**

Навчально-методичний посібник

Рівне – 2015

ББК 82.3 (4Укр)
УДК 784.4 (08)

Пора́дник для вступників на кафедру музичного фольклору:
Навчально-методичний посібник / Укладачі Р.І.Дзвінка, Ю.П.Рибак,
Л.Д.Гапон. – Рівне, 2015. – 32 с.

Пора́дник вміщує найнеобхідніші теоретичні і практичні матеріали з музичної грамоти, покликані допомогти абітурієнтам кафедри музичного фольклору підготуватися до вступу у вуз. У ньому охоплено низку питань з елементарної теорії музики, музичної фольклористики, а також подано лаконічну довідкову інформацію про кафедру. Виклад основних тем із теорії музики доповнюють зразки народномузичної творчості, а також словник музично-фольклористичних термінів.

Рецензенти:

Б. Й. Столярчук,
професор кафедри музичного фольклору;
Т. Ю. Прокопович,
кандидат мистецтвознавства, доцент

*Друкується за рішенням
науково-методичної ради РДГУ
(протокол № 5 від 26 грудня 2014 року)*

© Кафедра музичного фольклору, 2015

ПЕРЕДМОВА

У комплексі знань, які здобувають абітурієнти кафедри музичного фольклору по закінченню музичних шкіл та училищ зазвичай відсутня профільна спрямованість, зокрема необхідна для вивчення складної за внутрішньою природою народномузичної культури. Крім того, багато випускників загальноосвітніх шкіл, які з певних причин не оволоділи знаннями з музичної грамоти, а проте мають добрі музичні здібності і, головне, бажання вивчати рідне мистецтво, залишаються осторонь процесу виховання фахівців-фольклористів та популяризаторів народної музичної спадщини.

З урахуванням цих проблем і потреб підготовлено пропонований poradnik, призначений допомогти насамперед талановитій молоді з віддалених сільських місцевостей підготуватися до вступу на кафедру музичного фольклору.

Структура і зміст брошури де в чому наслідують низку академічних посібників з елементарної теорії музики та сольфеджіо. Однак упорядники дотримуються принципу максимально лаконічно та адаптовано до потреб фольклорної галузі охопити найважливіше коло проблем з музичної грамоти. За відсутності належної кількості етномузикологічної довідкової, а тим більше навчальної літератури, досить пізнавальним у poradniku є матеріал про фольклористику та фольклоризм.

Poradnik доповнюється численними нотними зразками фольклорного походження – пісненими та інструментальними, що записувались у процесі експедиційної практики викладачів і студентів кафедри та опрацьовувались ними ж під час аудиторних занять, а в результаті лягли в основу кількох кафедральних збірників. Тим самим продемонстровано можливі шляхи застосування знань із теорії музики у процесі подальшої професійної діяльності випускників кафедри.

Насамкінець подається короткий словник музично-фольклористичних термінів, завдяки яким формується комплексне уявлення про дисципліну.

Сподіваємося, очікувана категорія користувачів poradnika відшукає в ньому відповіді на багато запитань, з розв'язанням яких полегшиться процес підготовки абітурієнтів до вступу на кафедру музичного фольклору. Позитивний результат на такому малому рівні обов'язково згодом принесе дивіденди загальнонаціонального значення, оскільки в особі наших випускників Україна отримує фахівців у галузі дослідження і популяризації народного музичного мистецтва – гарантів самоідентичності держави в загальноєвропейському та світовому просторі.

ДОВІДКА ПРО КАФЕДРУ

Кафедра музичного фольклору заснована у 1979 році при кафедрі хорового співу Рівненського державного інституту культури (нині РДГУ). За чвертьвікову історію відбулося надзвичайно багато змін та пам'ятних подій. Кафедрою підготовлено понад 500 спеціалістів, які працюють у численних культурно-мистецьких і освітніх закладах України і близького зарубіжжя (Білорусь, Росія, Польща). Наші випускники добре зарекомендували себе в якості науковців, мають почесні звання, а керовані ними фольклорні колективи стали переможцями численних всеукраїнських та міжнародних фестивалів і конкурсів народного мистецтва. На рівні наукового дослідження і популяризації вони пізнають глибини народномузичної творчості свого народу та доносять їх до громадськості нашої держави і популяризують поза її межами.

Здобутки кафедри музичного фольклору – результат невпинного пошуку й багаторічної праці педагогів різних творчих спрямувань і досвіду, об'єднаних єдиною ідеєю виховання кваліфікованих спеціалістів у галузі національного музичного фольклору, збирачів і продовжувачів пісенно-інструментальних традицій українського народу. Завдяки високому творчому і науковому потенціалу, в Україні кафедра визнається як одна з найкращих у напрямку підготовки виконавців і дослідників народної музики. У перспективі розвитку колектив кафедри зміцнює наукові та творчі зв'язки з навчальними закладами, науковими установами, культурно-мистецькими центрами, громадськими організаціями України та зарубіжжя.

Навчальний процес на кафедрі музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ спрямовується на підготовку широкопрофільних спеціалістів у галузі народної музики, насамперед як її виконавця та дослідника, а також викладача народознавчих та музично-фольклористичних дисциплін у навчальних закладах усіх рівнів (школи, ліцеї, гімназії, виші навчальні заклади 1–4 рівнів акредитації).

На кафедрі технічно укомплектовується лабораторія-музей музичної етнографії, яка функціонує як навчально-методичний кабінет для забезпечення росту творчого і наукового потенціалу майбутніх фахівців, підвищення ефективності навчального процесу та активізації самостійної роботи студентів. Поряд з предметами матеріальної культури поліщуків (музейними експонатами кафедри) у навчальному процесі використовуються технічні засоби навчання (комп'ютер, відео- та аудіомагнітофони, диктофони, телевізор тощо), бібліотека спеціалізованої літератури, аудіотека та відеофонд.

Організовано проходить процес систематичної збирацької роботи студентів та щотижневих презентацій фольклорних матеріалів, наукових та творчих здобутків колективу. Численні фольклористичні експедиції проводяться у селах західного регіону України. Матеріали експедицій широко використовуються у навчальному процесі і в концертно-виконавській діяльності фольклорних ансамблів та окремих виконавців кафедри. Кращі

студенти беруть активну участь у конференціях різного рівня, а також на основі власної збирацької науково-дослідницької роботи публікують матеріали.

Поглиблене засвоєння професійних знань, умінь та навичок відбувається у Школі традиційного народного мистецтва ім. В. Могура, яка функціонує при кафедрі під керівництвом проф. Б. Яремка та має за мету поєднання вузівської аудиторної форми навчання з позааудиторною. Навчання у зимоволітній “школі живих традицій” здійснюється у середовищі творців і носіїв народної творчості через переймання і пізнання їхнього мистецтва усним і практичним шляхом.

Студенти кафедри постійно беруть участь у мистецьких фестивалях й конкурсах, оглядах народної творчості, звітних концертах, проводять народні свята, творчі вечори, презентації тощо. Це дозволяє активізувати їх професійну діяльність і створює умови для поглибленого освоєння традиційної манери виконавства, самореалізації майбутніх фахівців як носіїв і популяризаторів української народної пісні та інструментальної музики свого регіону.

Самобутні творчі колективи є своєрідною лабораторією формування досвіду виконавської майстерності майбутніх фахівців. Фольклорні ансамблі “Горина” (керівник – Людмила Вострікова), “Волиняни” (кер. – Людмила Гапон), “Джерело” (кер. – Раїса Цапун), “Хутірські музики” (кер. – Богдан Столярчук), “Краяни” (кер. – Роман Дзвінка і Василь Павлюк) є лауреатами, дипломантами Всеукраїнських та Міжнародних фестивалів і конкурсів – в Італії, Польщі, Македонії, Сербії, Білорусі, Україні, беруть активну участь у республіканських та обласних фольклорних оглядах, культурно-мистецьких заходах, благодійних концертах; записуються на телебаченні і радіо, випускають аудіоальбоми.

Кафедра – засновник Всеукраїнського конкурсу молодих виконавців української народної музики “З народного джерела” та Регіонального конкурсу “Передзвін”, які мають на меті виявлення талановитих вокалістів та інструменталістів, збереження і популяризацію традиційної манери співу та гри, зміцнення творчих зв’язків між учнівською та студентською молоддю західного регіону України.

Сьогодні, розуміючи вагу дотримання набутих традицій, колектив кафедри водночас веде пошуки нових форм розвитку освітньо-мистецьких процесів. При цьому, згідно з вимогами Болонського процесу, активно запроваджуються в навчальний процес технології кредитно-модульної системи навчання, освоюються інноваційні технології, пов’язані, насамперед, із комп’ютеризацією навчально-освітньої роботи та освоєнням Інтернету.

МУЗИЧНА ГРАМОТА

ФОЛЬКЛОР І ФОЛЬКЛОРИСТИКА. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАРОДНОЇ МУЗИКИ

1. Наука

Під словом “фольклор” (англ. *folklore* – народна мудрість) розуміється художня колективна творчість народу, у якій відображено його життя, погляди та ідеали. Важливими ознаками фольклорних творів є: *усність* (виникнення і поширення відбувається безписемним способом), *побутовість* (твори виконуються за відповідних обставин: напр., весільні під час весільного обряду і т.д.), *колективність* (задіяність численних творців і виконавців), *анонімність* (відсутність авторів; автор – народ) та *варіантність* (існування споріднених текстових та мелодичних відповідників). Народна творчість зародилася у глибокій давнині, а тому служить історичною основою усієї світової художньої культури, джерелом національних художніх традицій, виразником народної самосвідомості. Без належного дослідження та популяризації власних фольклорних джерел будь-яка нація приречена на втрату самоідентичності, а відтак у країні виникають безповоротні процеси культурного та соціального занепаду.

Наука, що вивчає народну творчість (фольклор) називається “фольклористикою”. Фольклор виражається через різні види мистецтва (музику, хореографію, поезію, драматичну творчість), а тому фольклористика розгалужується на кілька наукових напрямків, серед яких найголовнішими є *музична* (етномузикологія) та *словесна* (етнофілологія) *фольклористика*. Формування цих напрямків в Україні відбувалося поступово впродовж останніх 200 років, на базі розвиненіших наукових дисциплін – літературознавства та музикознавства.

Найвидатніші представники української музичної фольклористики¹: Петро Сокальський (1832 – 1887), Микола Лисенко (1842 – 1912), Філарет Колесса (1871 – 1947), Станіслав Людкевич (1879 – 1979), Климент Квітка (1880 – 1953), Володимир Гошовський (1922 – 1996). У наш час плідні дослідження здійснюються численними вченими, яких згуртовують видатні етномузикологи Софія Грица (1932 р.н.), Анатолій Іваницький (1936 р.н.), Богдан Луканюк (1947 р.н.). Найінтенсивніше музична фольклористика розвивається у Києві та Львові, при установах відповідного профілю: Національна академія наук України (Київ), Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського (Київ), Науково-дослідні лабораторії музичної етнології при Львівській державній музичній академії (Львів) та Національній музичній академії ім. П. І. Чайковського (Київ).

¹ Детальнішу інформацію про видатних фольклористів див. укінці.

Результати фольклористичних досліджень публікуються у періодиці та в наукових збірниках: журнали – “Народна творчість та етнографія” (Київ, ІМФЕ; виходить із 1925 року), “Народознавчі зошити” (Львів, Інститут НАНУ; виходять із 1995 року); наукові збірники – Матеріали конференцій дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель (Львів, НДЛІМЕ; виходять із 1990 р.); “Проблеми етномузикології” (Київ, НМАУ ім. П. І. Чайковського; виходить із 1998 р.); “Етномузика” (Львів, ЛНМА ім. М. В. Лисенка; виходить із 2006 р.)

2. Жанрова структура музичного фольклору

Поняття “жанр” охоплює риси, властиві об’ємній групі творів будь-якої епохи, нації чи світового мистецтва взагалі. У кожному виді мистецтва система жанрів komponується по-своєму. Найпопулярнішою у музичній фольклористиці є комбінована класифікація, згідно з якою до уваги беруться музично-етнографічні ознаки творів. Насамперед, звертається увага на обставини (ситуацію), при яких виконується та чи інша музика (напр., під час Коляд, на Великдень, на весіллі тощо), а відтак визначається набір характерних (типових) композиційних властивостей: ритмічна схема, віршова структура поетичного тексту.

Витворені упродовж тривалого часу культивування в народному побуті народні пісні та інструментальна музика формуються у доволі розгалужену систему жанрових циклів та жанрів. Пісенний репертуар поділяється, насамперед, на обрядовий та необрядовий (звичайний та напливовий). Обрядова частина містить такі найголовніші цикли: *календарний* (зимовий, весняний, літній), *родинний* (хрестильний, весільний, похоронний) та *сезонно-трудова* (жнивний). На рівні пісенних циклів існують окремі жанри: *зима* – колядки, щедрівки, ігрові приспівки; *весна* – веснянки, гаївки, волочєбні та ранцівки; *літо* – русальні, купальські/петрівчані; *жнива* – жнивні, обжинкові. Аналогічно визначається внутрішня структура родинно-обрядового циклу. Необрядові твори виконуються за будь-яких (не спеціальних) обставин і тому давніші з них (питомі) відносяться до групи звичайних пісень (за тематикою це – ліричні, епічні та драматичні), а весь пласт новітнього репертуару визначено як “напливові” пісні (авторські, літературні).

Досить часто сьогодні називають словом “фольклор” будь-що в наближеному до автентичного виконанні. Недостача вищеназваних ознак потребує розрізнення фольклору від *фольклоризму*. Під останнім розуміється винесення фольклору за межі (сферу) реального побутування, найчастіше – на сцену. У наш час для більшості становить проблему відрізнити одне від іншого, а це принципово відмінно та загалом дуже шкодить поширенню правдивого уявлення про нашу багатівічну, розмаїту та надзвичайно багату традиційну народну музичну культуру.

3. Популяризація народної музики

З часу здобуття незалежності дуже інтенсивно в Україні розвивається фестивально-конкурсна діяльність, спрямована на популяризацію музичного фольклорного мистецтва. Найвідоміші фестивалі та конкурси, де основу програми складає народна музика: “Покуть” (Харків), “Берегиня” (Луцьк), “Древлянські джерела” (Рівне), “Котилася торба” (Кузнецовськ, Дубно), “Київська Русь” (Київ), “Країна мрій”, “Червона Рута” (Київ), “З народного джерела”, “Передзвін” (Рівне). У багатьох обласних центрах, при навчальних закладах та культурних організаціях функціонують фольклорні ансамблі, які успадковують народну творчість в автентичній (правдивій) формі: Київ – “Древо” (кер. Є. Єфремов), “Гуртоправці” (кер. І. Клименко), “Надобридень” (кер. М. Хай), “Кралиця” (кер. І. Сінельников); Донецьк – “Дивина” (кер. О. Тюрикова); Харків – “Муравський шлях” (кер. Г. Бреславець); Львів – “Корали” (кер. Л. Лукашенко); Рівне – “Горина” (кер. Л. і С. Вострікови), “Джерело” (кер. Р. Цапун), “Волиняни” (кер. Л. Гапон), “Хутірські музики” (кер. Б. Столярчук), “Веснянка” (кер. В. Ковальчук).

За підтримки державних установ та меценатів в нашій державі плідно тиражується аудіопродукція та реалізовано кілька мультимедійних проектів. Першість у цьому тримають київські музично-артистичні агенції “Артвелес” (мультимедійні проекти: “Моя Україна. Берви”, “Українська епічна традиція”, “Зелений шум Полісся”) та “Атлантик” (серія аудіодисків “Етнічна музика України”). Крім того, аудіотеку на основі власного репертуару періодично створюють провідні фольклорні колективи.

ЕЛЕМЕНТАРНА ТЕОРІЯ МУЗИКИ

1. Музичний звук.

Слух людини розрізняє музичні і шумові звуки. Шумові звуки не мають точно вираженої висоти і тому використовуються в музиці як виняток.

Наприклад: скрип, стук, шум тощо.

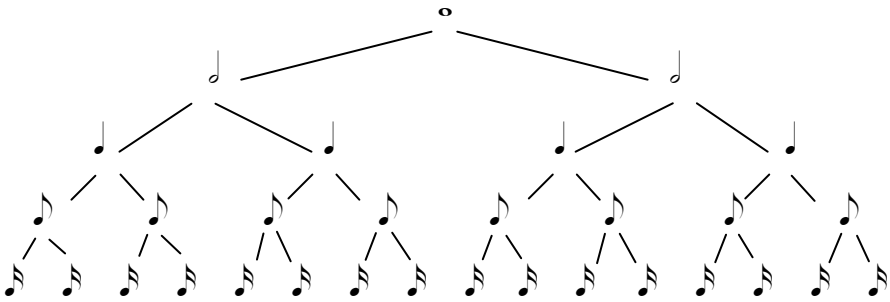
Музичний звук має такі фізичні якості: висота, сила, тембр і тривалість.

Висота звуку залежить від швидкості коливання струни або повітряного стовпа. Чим частіше коливання, тим вищим буде звук, і навпаки.

Сила звуку залежить від амплітуди коливання пружного тіла чи повітряного стовпа. Чим ширша амплітуда (розмах, розгойдування) коливання, тим сильніший звук, і навпаки.

Тембр – якісна сторона звуку, його забарвлення.

Тривалість звуку – час звучання, що залежить від тривалості коливання джерела звуку. Основні тривалості звуків: ціла, половинна, четвертна, восьма, шістнадцята (і далі – способом парного ділення).

2. Нотне письмо.

У музиці існує сім основних звуків: *до, ре, мі, фа, соль, ля, сі*. Для запису звуків використовується система, яка складається з нотного стану, ключів і нот.

П'ять паралельних лінійок, на яких пишуть ноти, називають **нотним станом** або **нотоносцем**. Вони нумеруються знизу вгору. Ноти розміщуються на лінійках і між ними. Для більш низьких та більш високих звуків, що не поміщаються на нотоносці, використовують додаткові лінійки – нижні та верхні.

На початку нотного стану пишеться **ключ**. Він визначає висоту та назву звуків. Найбільш вживані два ключі: скрипковий і басовий.

Скрипковий ключ (ключ Соль) вказує на ноту соль першої октави, що пишеться на другій лінійці:

Басовий ключ (ключ Фа) вказує на ноту фа малої октави, що пишеться на четвертій лінії:

3. Знаки альтерації.

Крім основних, у музиці використовуються похідні звуки. Вони утворюються внаслідок підвищення чи пониження (альтерації) основних звуків. Знаки, що вказують на ці зміни, називаються *знаками альтерації*. Вони позначаються:

дієз (♯) – підвищення на півтону;

дубль-дієз (×) – підвищення на тон;

бемоль (♭) – пониження на півтону;

дубль-бемоль (♭♭) пониження на тон;

бекар (♮) – скасування попередніх знаків.

Знаки альтерації пишуться праворуч від ключа, перед тактовим розміром або перед нотами:

Знаки альтерації, написані праворуч від ключа, називаються *ключовими* й діють протягом твору. Знаки альтерації, що пишуться перед нотами, називаються *випадковими* й діють протягом такту в межах однієї октави.

Рівність звуків за висотою при різному їх значенні і записі називається *енгармонізмом* звуків. Наприклад до-дієз енгармонічно рівний звуку ре-бемоль, мі-дієз дорівнює звуку фа і т.д.

Крім складових, застосовуються буквенні позначення звуків, що базуються на латинському алфавіті:

C (c) – до; D (d) – ре; E (e) – мі; F (f) – фа; G (g) – соль; A (a) – ля; H (h) – сі.

Похідні ступені позначаються шляхом додавання до назви ноти складів-приставок: is (дієз), es (бемоль), isis (дубль-дієз), eses (дубль-бемоль).

Наприклад: cis (до-дієз), cisis (до-дубль-дієз), des (ре-бемоль), deses (ре-дубль-бемоль).

Виятки: сі-бемоль позначається буквою b, мі-бемоль – es, ля-бемоль – as.

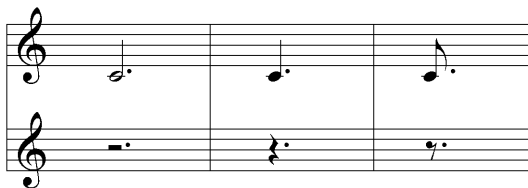
Буквенні позначення використовуються й при назві тональностей. При цьому додаються назви ладів: мажор – dur, мінор – moll. Для запису мажорних тональностей використовуються великі букви, а для мінорних – малі. Наприклад: C-dur (до-мажор), d-moll (ре-мінор), Des-dur (ре-бемоль-мажор), b-moll (сі-бемоль-мінор).

4. Паузи.

Перерва у звучанні називається **паузою**. Кожна пауза, подібно як і нота, має визначену тривалість:

Для збільшення тривалості паузи використовується крапка, яка подовжує її на половину:

5. Ритм, метр, темп.

Ритм – це співвідношення тривалостей звуків у їх послідовності.

В музиці звуки організовані в часі. Рівномірне чергування сильних і слабких долей в музиці називається **метром**. Доля метру може виражатися різними тривалостями.

“Пулсація” музичного твору може бути швидкою чи повільною. Швидкість чергування сильних і слабких долей в музиці називається **темпом**. Темпи бувають повільні, помірні і швидкі.

6. Такт, затакт, тактова риска, розмір.

Тактом називається відстань від однієї сильної долі до наступної. У нотному записі такти відділяються один від одного вертикальною поперечною рисою. Вона називається **тактовою рисою** і ставиться перед сильною долею для того, щоб її виділити. Отже, перша доля у такті завжди сильна. Якщо музика починається з слабкої долі, то на початку утворюється неповний такт, що називається **затактом**.

Такти можуть бути різного розміру. **Розмір** вказує на кількість визначених тривалостей у такті. Наприклад, розмір **2/4** означає, що сильна і слабка доля будуть чергуватися рівномірно: > - | > - | і т.д.

У розмірі **3/4**: > - - | > - - | і т.д.

У розмірі **4/4**: > - < - | > - < - | і т.д.

7. Звукоряд. Тон, півтон. Гама. Стійкі і нестійкі звуки. Головні ступені.

Музична система, покладена в основу сучасної музичної практики являє собою ряд звуків, що знаходяться між собою в певних висотних

співвідношеннях. Розміщення звуків системи за висотою називається **звукорядом**, а кожний звук – ступенем.

Найближча відстань між двома звуками називається **півтоном** (позначається $1/2$ т.). Існує два природні півтони: мі–фа, сі–до. Між іншими звуками півтони досягаються за допомогою альтерації, тобто підвищення чи пониження ступенів. Відстань, що утворюється двома півтонами називається **цілим тоном**.

Поступеневий висхідний чи низхідний рух звуків називається **гамою**. Звуки в гамі називаються ступенями. Гама має сім ступенів із самостійними назвами: напр. у до-мажорі – *до, ре, мі, фа, соль, ля, сі*.

8. Інтервал. Ступенева та тонова величина інтервалів.

Інтервал – це відстань між двома звуками за висотою. Інтервал визначається за двома вимірами: кількістю ступенів і кількістю тонів. Таким чином, інтервал має дві величини *кількісну* (ступеневу) і *якісну* (тонову). Щоб визначити кількість ступенів в інтервалі, необхідно підрахувати усі звуки, що входять в цей інтервал. Назви інтервалів пов'язані з кількістю звуків і походять від латинських чисельників: пріма (1), секунда (2), терція (3), кварта (4), квінта (5), секста (6), септіма (7), октава (8).

до-мажор

Розглянуті інтервали в межах октави називаються простими, ширші від октави – складеними.

Інтервали, маючи однакову ступеневу величину, можуть мати різну тонову величину. Наприклад дві секунди: *до – ре, мі – фа*. При однаковій кількості ступенів (два) у них різна кількість тонів: *до – ре* – один тон, *мі – фа* – півтона. Це ж стосується й інших інтервалів.

Повний вимір інтервалу і його назва включає в себе ступеневу і тонову величину. Тонову (якісну) величину позначається словами: чистий, малий, великий, зменшений, збільшений. Ступенева величина позначається, як вже зазначалось, числівниками. Таким чином отримуємо наступні прості інтервали:

чиста пріма (ч.1) – 0 тонів
мала секунда (м.2) – 0,5 т.
велика секунда (в.2) – 1 т.
мала терція (м.3) – 1,5 т.
велика терція (в.3) – 2 т.
чиста кварта (ч.4) – 2,5 т.
збільшена кварта (зб.4) – 3 т.
зменшена квінта (зм.5) – 3 т.
чиста квінта (ч.5) – 3,5 т.
мала секста (м.6) – 4 т.
велика секста (в.6) – 4,5 т.
мала септіма (м.7) – 5 т.
велика септіма (в.7) – 5,5 т.
чиста октава (ч.8) – 6 т.

У скорочені позначення інтервалів входять кількість ступенів і кількість тонів. При цьому буква вказує на якість інтервалу (великий, малий тощо), а цифра – на сам інтервал, тобто на кількість ступенів (1, 2 тощо).

9. Побудова інтервалів від звука.

Для вірної побудови інтервалу необхідно спочатку відрахувати від заданого звука потрібну кількість ступенів, а потім – кількість тонів. Наприклад, щоб побудувати малу секунду (м. 2) від звука *до*, треба відрахувати два ступені (*до-ре*), перевірити кількість тонів (1 тон) і зменшити до потрібної кількості тонів (0,5 т.). У цьому випадку для зменшення на півтона потрібно понизити звук *ре*. Таким чином отримуємо малу секунду: *до – ре-бемоль*. Помилковим вважається обчислення інтервалу тільки за одною величиною. Правильне відрахування кількості тонів необхідно перевірити кількістю ступенів (чи навпаки). Наприклад, будуючи малу секунду від звука “*до*”, часто допускають таку помилку:

У результаті отримано інтервал, у якого тільки один ступінь (основний і похідний), хоча звуки і складають потрібні півтона.

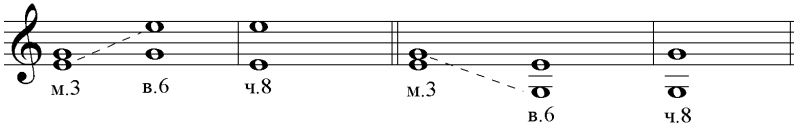
Правильний варіант такий: два ступені і півтона:

10. Обернення інтервалів.

Оберненням інтервалу називається перенесення нижнього звука на октаву вгору (або верхнього на октаву вниз). В сумі інтервал і його обернення складають чисту октаву.

Наприклад:

При обернення інтервалів існують такі закономірності:

чистий ↔ чистий
малий ↔ великий
зменшений ↔ збільшений
пріма ↔ октава
секунда ↔ септіма
терція ↔ секста
кварта ↔ квінта

Наприклад, велика секунда дає в оберненні малу септіму, а збільшена кварта – зменшену квінту.

11. Характерні інтервали.

Характерними називаються інтервали, які зустрічаються в *гармонічних* видах мажору і мінору. У кожний характерний інтервал входить VII підвищений щабель у мінорі, а також VI понижений щабель у мажорі. Характерні інтервали складають дві пари (звуки в цих парах однакові, але подані в оберненні):

зменшена септіма ↔ збільшена секунда;
зменшена квінта ↔ збільшена кварта.

Поскільки в склад характерних інтервалів входять нестійкі звуки, їх слід розв'язувати. Розв'язання відбувається за принципом переходу нестійких звуків у стійкі.

12. Лад і тональність. Мажорний і мінорний лади.

Слово “лад” слов'янського походження, означає згода, мир, злагодженість, впорядкованість. У музиці лад означає взаємозв'язок і організацію звуків між собою. Об'єднання звуків, різних за висотою, що взаємодіють між собою називається *ладом*. Основний звук ладу – самостійний щабель, до якого притягуються інші – називається *тоніка*.

Найбільш поширені в європейській музиці – **мажорний і мінорний** лади. В основі мажору – тонічний тризвук, що складається з в.3+м.3. За буквенною системою позначається *dur*.

Натуральна мажорна гама має таку будову – в.2, в.2, м.2, в.2, в.2, в.2, м.2:

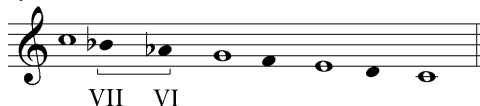

Крім натурального, розрізняють *гармонічний* і *мелодичний* мажор.

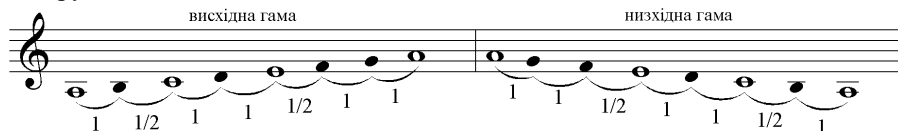
Гармонічним називається мажор, що відрізняється від натурального VI пониженим ступенем (тобто утворюється зб.2 між VI і VII ступенями):

Мелодичним називається мажор, що відрізняється від натурального VI і VII пониженими ступенями:

Міно́рним називається лад, у якому на тоніці утворюється міно́рний тризвук. За буквенною системою позначається *moll*. В основі міно́ру – тонічний тризвук, що складається з м.3+в.3. Побудова гами натурального міно́ру – в.2, м.2, в.2, в.2, м.2, в.2, в.2:

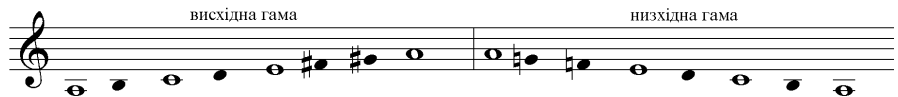

Крім натурального міно́рного ладу, у процесі розвитку музики поширення набули *гармонічний* і *мелодичний* міно́р.

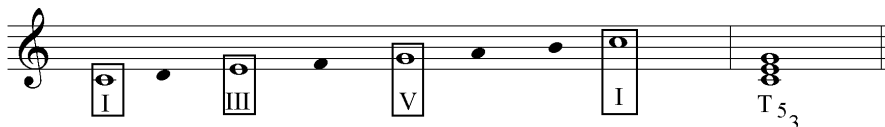
Гармонічний міно́р відрізняється від натурального підвищеним VII ступенем, що утворює зб.2 між VI і VII ступенями:

Мелодичний міно́р відрізняється від натурального підвищеними VI і VII ступенями у висхідному положенні. В низхідному положенні підвищені ступені анулюються і, відповідно, гама у має будову натуральної:

Стійкими звуками є I, III, V, які в поєднанні складають тонічний тризвук. I щабель називається тонікою. У гамі до-мажор стійкі звуки (тонічний тризвук) – до, мі, соль:

Нестійкими є VII, II, IV, VI ступені. VII і II мають додаткову назву *ввідні звуки*, оскільки, оточуючи I ступінь, ніби вводять в нього. Нестійкі звуки розв'язуються у стійкі з метою досягнення відчуття завершеності в музиці, особливо в кінці твору. Розв'язання нестійких звуків відбувається за правилом: VII щабель – в I щабель; II – в I або III; IV – в III або V; VI – в V щабель.

Головні ступені в тональностях – I, IV, V. Вони мають назви:

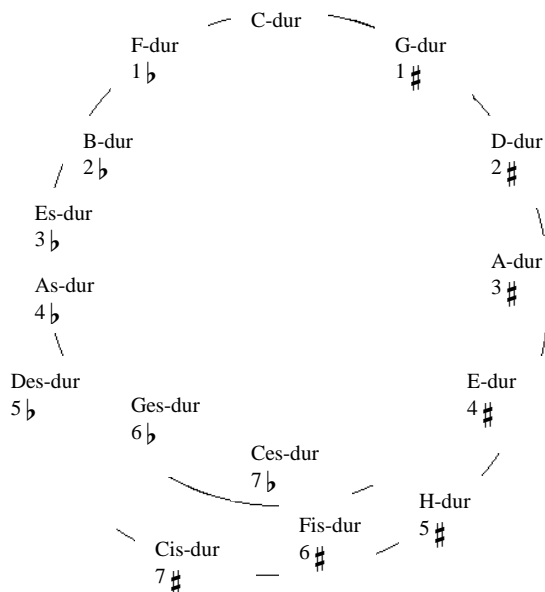
I ступінь – тоніка (T); IV – субдомінанта (S), V – домінанта (D).

13. Тональності мажору і мінору.

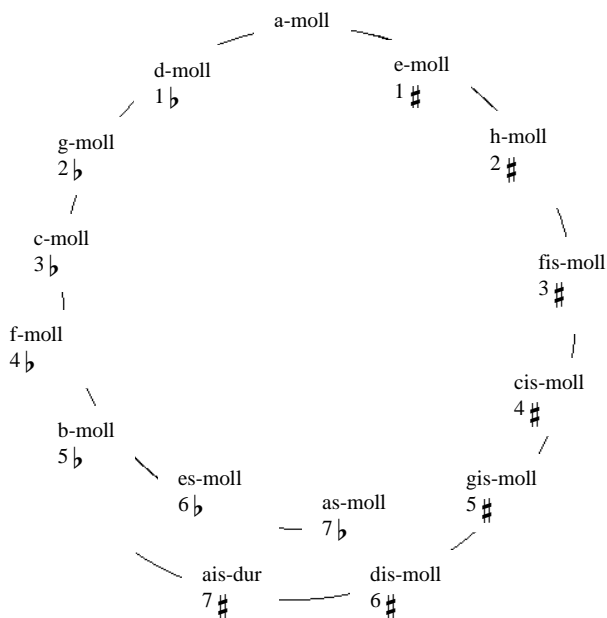
Тональність – висота на якій побудований лад. Назва тональності походить від назви звуку, взятого за тоніку ладу. Наприклад, якщо I щабель – звук “до”, а лад є мажорним, то тональність – до мажор; якщо I щабель – звук “соль”, а лад міжорний, то тональність – соль-мінор.

Мажорні тональності, в яких є знаки альтерації діляться на *бемольні* і *дізсні*. В музичній практиці використовують сім дізсних і сім бемольних тональностей. Порядок розміщення мажорних тональностей: дізсних – вверх чистими квінтами, а бемольних – вниз чистими квінтами – називається **квінтовым колом**.

Квінтове коло *мажорних* тональностей:

Квінтове коло *мінорних* тональностей:

Тональності мажору і мінору, що мають однакову тоніку, називаються **однойменними**.

Наприклад: до-мажор – до-мінор;

соль-мажор – соль-мінор і т.д.

Тональності мажору і мінору, в яких однакові ключові знаки, називаються **паралельними**. Тоніка паралельного мінору знаходиться на малу терцію нижче паралельного до нього мажору. Знаки альтерації мажорних і мінорних тональностей пишуться:

14. Лади народної музики.

Мажоро-мінор не єдина ладова система. У давні часи сформувалися й інші *лади* народної музики.

Дорійський лад (дорійський мінор) – відрізняється від натурального мінору підвищеним VI ступенем.

Фрігійський лад (фрігійський мінор) – відрізняється від натурального мінору II пониженим ступенем.

Лідійський лад (лідійський мажор) – відрізняється від натурального мажору IV підвишеним ступенем.

Міксолідійський лад (міксолідійський мажор) – відрізняється від натурального мажору пониженим VII ступенем.

15. Акорд. Тризвуки. Види тризвуків.

Акорд – одночасне звучання трьох і більше звуків. У класичній музиці звуки в акорді розміщені на відстані терції. Акорд будується від нижнього звука вгору. Кожен із звуків має свою назву. Нижній звук (основний) – пріма, другий – терція, третій – квінта, четвертий – септіма.

Акорд, що складається з трьох звуків, розміщених за терціями називається **тризвуком**. Розрізняються чотири види тризвуків: *мажорний, мінорний, збільшений, зменшений*.

Мажорний або великий тризвук складається з великої і малої терції (в.3+м.3), між крайніми звуками утворюється чиста квінта (ч.5).

Мінорний або малий тризвук складається з малої і великої терції (м.3+в.3), між крайніми звуками утворюється чиста квінта (ч.5).

Збільшений – складається з двох великих терцій (в.3+в.3), між крайніми звуками утворюється збільшена квінта (зб.5).

Зменшений – складається з двох малих терцій (м.3+м.3), між крайніми звуками утворюється зменшена квінта (зм.5).

квінта
терція
пріма

маж. 5_3 мін. 5_3 зб. 5_3 зм. 5_3

Букви, що пишуться перед цифрами, вказують на вид тризвуку. Цифри – (5/3) інтервали, що утворюються від нижнього звуку.

16. Обернення тризвуків.

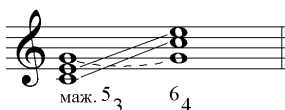
Оберненням тризвуків називається положення акорду в якому нижній звук є терцією або квінтою основного тризвуку. Тризвук має два обернення, які утворюються шляхом переносу нижніх звуків основного тризвуку вгору на октаву.

Тризвук складається з трьох звуків. На основному будується тризвук, на терцовому і квінтовому – його обернення.

Перше обернення називається **секстакордом** (позначається цифрою 6). В основі секстакорду лежить інтервал секста, що відрізняє його від основного тризвуку. Наприклад:

маж. 5_3 6

Друге обернення називається **квартсекстакордом** (позначається цифрами 6/4). Наприклад:

Мажорний секстакорд складається з малої терції та чистої квати (м.3+ч.4), між крайніми звуками утворюється мала секста (м.6).

Міжорний секстакорд складається з великої терції і чистої квати (в.3+ч.4).

Мажорний кварт секстакорд складається з чистої квати та великої терції (ч.4+в.3).

Міжорний квартсекстакорд складається з чистої квати та малої терції (ч.4+м.3).

17. Головні тризвуки мажору і мінору.

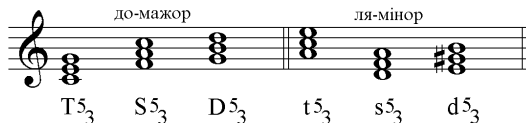
На всіх ступенях мажору і мінору можна побудувати тризвуки. Тризвуки, побудовані на головних ступенях (I, IV, V) мають самостійні назви, що впливають із назви ступеня, на якому побудовані:

Тризвук I ступеня називається *тонічним*.

Тризвук IV ступеня – *субдомінантовим*.

Тризвук V ступеня – *домінантовим*.

Такі тризвуки називаються *головними* і позначаються T 5/3; S 5/3; D 5/3.

Тризвуки, що утворюються на інших ступенях називаються *побічними*.

18. Септакорд. Домінантсептакорд і його розв'язання.

Септакордом називається співзвуччя з чотирьох звуків, розміщених за терціями:

Септакорд, що будується на V ступені тональності, називається **домінантсептакордом**, позначається D₇ і розв'язується в терцію на I ступені з потрійним нижнім звуком.

У домінантсептакорді – чотири звуки. На основному будується він сам, на терцевому – перше обернення, квінтовому – друге, на септім – третє.

Перше обернення – *квінтсектакорд* ($D_{6/5}$) будується на VII ступені і розв’язується у розгорнутий тризвук з подвоєною примою.

Друге обернення – *терцквартакорд* ($D_{4/3}$) будується на II ступені і розв’язується у розгорнутий тонічний тризвук.

Третє обернення – *секундакорд* (D_2) будується на IV ступені і розв’язується у тонічний сектакорд з подвоєним верхнім звуком.

D7 T3 D_{6/5} T_{5/3} D_{4/3} T_{5/3} D₂ T₆

V ст. VII ст. II ст. IV ст.

Для побудови D_7 від звуку необхідно знати його інтервальний склад:

$$D_7 = \text{в.3} + \text{м.3} + \text{м.3};$$

$$D_{6/5} = \text{м.3} + \text{м.3} + \text{в.2};$$

$$D_{4/3} = \text{м.3} + \text{в.2} + \text{в.3};$$

$$D_2 = \text{в.2} + \text{в.3} + \text{м.3}.$$

У випадку розгляду D_7 поза тональністю (тобто від звуку) він має другу назву – малий мажорний. Малий – тому, що крайні звуки утворюють малу септиму, мажорний – тому, що в основі лежить мажорний тризвук.

ЗРАЗКИ НАРОДНИХ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ

1. У саду, саду вишня стояла (колядка)

$\text{♩} = 150$

1. У са - ду, в са - ду виш - ня сто - я - ла,
Сьва - тий ве - чір, виш - ня сто - я - ла.

1. У саду, в саду вишня стояла,
Сьватий вечір, вишня стояла.
2. А на тий вишні свіча горіла,
Сьватий вечір, свіча горіла².
3. Й а з теї свичі три іскрі впало,
4. Три іскрі впало – три морі стало:
5. В їдному морі сам Біг купався,
6. В другому морі в золото вбирався,
7. В третьому морі, як сів на крісли,
8. Як сів на крісли, то пуслав письми.
9. То пуслав письми до господаря:
10. – Ой господарю, чи є ти вдома?
11. Як є ти вдома – отчиняй окна,
12. Окна отчиняй, столи застилай,
13. Столи застилай, хліби накладай.
14. Хліби накладай то все пшенични,
15. Надься до себе любого гостя,
16. Любого гостя – самого Бога.
17. То й він тобі дасть й а три награди:
18. Одну награду – й у твою хату,
19. Другу награду – в твою комору,
20. Третю награду – в твою комирку.
21. У твою хату – щастя-здоров'я,
22. Твою комору – ще й жита повну,
23. Твою комирку – т'вару приплідку.

² Так само і далі розспівується кожна строфа.

2. Шедрик, шедрик, шедрівонька (шедрівка)

♩ = 96 Одна

1. Шед-рик, шед - рик, шед - рі - вонь - ка,
при - ле - ті - ла лас - ту - вонь - ка.

1. Шедрик, шедрик, шедрівонька,
Прилетіла ластувонька.
2. Стала вона щебетати,
Господара викликати:
3. – Бачу, бачу, хто є вдома –
Сам господар коло стола.
4. Коло його – жона його,
Коло єї – діти єї.
5. Їсть кутіцю пшаничную,
Запиває водицею.
6. А в калитці – два червінці.
Винесьте ж нам по палінці.
7. Як несете, то несіте,
Наших ножок не томіте.
8. Наші ножки невеличкі,
Ми покупим черевички.

3. Да рості, кропе (веснянка)

♩ = 92

1. Да рос - ті, кро - пе, да рос - ті, кро - пе,
ви - ше й - о - го - ро - ду, ви - ше й - о - го - ро - ду,
да ви - ше й - о - го - ро - ду.

1. Да рості, кропе, да рості, кропе, више й огороду, 2
да више й огороду.
2. Да хилітеса, да буйні лози, куда вєтьор вєє, 2
да куда вєтьор вєє³.
3. Да дєветеса, да карі очі, куда мілий єде.
4. Да хіліліса да буйні лози да вже й пересталі.
5. Да дівіліса да карі очі да й плакаті сталі.
6. Да пливе човен, да води повен, коб вон не хітнувса,
7. Да поехав же да дєсь міленький, коб вон да й вернувса.
8. Да не дай, Боже, не карай, Боже, що я говорила,
9. Ой щоб мого да міленького Прачиста зносила.

4. На городі бєла глина (петрівчана)

♩ 84

1. На го - ро - ді... На го - ро - ді бє - ла гли - на

За па - ни - ча ма - ти би - л...

1. На городі...
На городі бєла глина
За панича мати бил...
2. За панича...
За панича мати била
Щоб панича не любил...⁴
3. Як панича не любити
За паничем добре жит...
4. Й а не жати не в'язати
В холодочку полежат...
5. В холодочку полежати
За рученьку подержат...

³ Так само і далі розспівується кожна строфа.

⁴ Так само і далі розспівується кожна строфа.

5. Ой до краю, женчики (жнивна)

1. Ой до кра - ю, жен - чи - ки, до кра - ю,

Ох то я вам пі - ро - же - чок по - кра - ю.

1. Ой до краю, женчики, до краю,
Ох то я вам пірожечок покраю.
2. Ох до конца, женчікі, до конца,
Бо вже їде ж міленький до венца.

6. Ой брат сестру за стол веде (весільна)

1. Ой брат сес - тру за стол ве - де ра - но - ра - но,

Ой брат сес - тру за стол ве - де ра - не - сень - ко.

1. Ой брат сестру за стол веде рано-рано,
Ой брат сестру за стол веде ранесенько.
2. Ой ведучи, питаючи, рано-рано,
Ой ведучи, питаючи, ранесенько⁵.
3. –Сестро моя надмиліша,
4. Ой хто ж тобі надмильніший?
5. –А мнє мила моя маті.
6. –Сестра моя, неправда твоя,
7. Тобі милий твій Сергійко.
8. Ой брат сестру навчає:

⁵ Так само і далі розспівується кожна строфа.

- 9.– Май сьокорка за баценька,
 10.А свекруху – за матьонку,
 11.А дівери – за братіки,
 12.А зовіци – за сестрици.

7. Ой летіла зозуленька (звичайна)

$\text{♩} = 132$

1. Ой ле - ті - ла зо - зу - лень - ка че - рез кру - ті го - ри
 да й ур - ва - ла пше - ні - чень - ку, ки - ну - ла ж на мо - ре,
 2. ки - ну - ла ж на мо - р[е].

8. Козачок (скрипка)

$\text{♩} = 144$

9. Вальс (сонілка)

$\text{♩} = 78$

Musical score for '9. Вальс (сонілка)'. It consists of four staves of music in 3/4 time. The tempo is marked as quarter note = 78. The key signature has one sharp (F#). The melody is written on the first staff, and the accompaniment is on the second, third, and fourth staves. The piece ends with a double bar line and repeat dots.

10. Весільна гра до ділення короваю (цимбали)

$\text{♩} = 144$

Musical score for '10. Весільна гра до ділення короваю (цимбали)'. It consists of four staves of music in 2/4 time. The tempo is marked as quarter note = 144. The key signature has one sharp (F#). The melody is written on the first staff, and the accompaniment is on the second, third, and fourth staves. The piece ends with a double bar line and repeat dots.

11. Весільний марш (гармошка)

♩=132

Словник музично-фольклористичних термінів

автентичний (єр. *authentikos* – правдивий, істинний) – у пристосуванні до фольклору – правдивий, не домислений та не оброблений репертуар, виконуваний зі збереженням регіональної манери співу чи гри, а також відповідної говірки (поліської, волинської, покутської тощо).

акорд – (франц. *accord*, букв. – узгодженість) – співвідношення кількох звуків різної висоти.

антропологія – наука про походження, еволюцію та поведінку людини, формування людських рас. На заході цей термін застосовується до комплексу народознавчих дисциплін, зокрема аналогом музичної фольклористики виступає музична антропологія.

басоля – нар. муз. інструмент, застосований в ансамблевому музикуванні. Аналог класичної віолончелі. Побутує переважно в карпатському регіоні, має 3, рідше 4 струни.

вальс (фр. *valse*, від нім. *walzer*) – бальний танець у тридольному розмірі.

Великдень – одне з найбільших свят слов'янського календаря, приурочене до дати весняного рівнодення (25 березня). Із поширенням християнства набуло паралельної назви “пасха” (пов’язано з воскресінням Христа) та відзначається за рухомим числом. Зазвичай на другий день Великодня у деяких місцевостях України відбувалися аналогічні до зимових колективні обходження дворів зі співом волочебних пісень та ранцівок.

гопак – укр. нар. танець у розмірі 2/4.

етнографія (єр. *ethno* – народ *ta grapho* – пишу), також **етнологія** – наука про етноси (народи), що вивчає їх походження і розселення, побут і культуру.

жанр (фр. *genre*) – історично сформований внутрішній поділ у всіх видах мистецтва; тип художнього твору у єдності специфічних властивостей його форми і змісту.

жнива – цикл сезонно-трудових свят, пов’язаних зі збором злаків. Притаманний слов’янським племенам із перевагою землеробського типу господарювання; характеризувався розвиненим комплексом відповідних обрядових дійств.

звукоряд – послідовність розташованих у висхідному чи низхідному порядку звуків музичної системи, ладу, а також звуків, які можуть бути видобуті на певному музичному інструменті.

інтервал (лат. *intervallum* – проміжок, відстань) – співвідношення двох звуків за висотою. Якщо звуки беруться по чергово, інтервал називається мелодичним, якщо одночасно – гармонічним.

козак – укр. нар. танець у розмірі 2/4

коляди – цикл різдвяних народних свят, ігор та пісень, що відзначається у період із 7 по 19 січня та вдавнину був приурочений до дати зимового сонцестояння (25 грудня). У цьому періоді відбуваються колективні обходження дворів зі співом величальних колядок та щедрівок, а також із влаштування театралізованих дійств (народні ігри – “коза”, “кінь”, а також вертепи).

краков’як (пол. *krakowiak*) – польський народний, потім бальний танець у розмірі 2/4

крутак (крутях) – народний танець із польського регіону, виконуваний у розмірі 2/4 або 3/4

купало – язичницьке свято літнього сонцестояння (25 червня за ст. ст.), яке в християнстві пов’язали з днем народження Івана Хрестителя. Супроводжується збиранням цілющих трав, квітів, обрядами з вогнем і водою, піснями, іграми, хороводами та ворожінням.

лад – система звуковисотних зв’язків, об’єднаних центральним звуком та виражених через звукоряд. Елементи ладу (звуки, співзвуччя) знаходяться в певних інтонаційних зв’язках поміж собою.

мелодика, наспів – інтонаційні якості, властиві співакові, соціальному середовищу, регіону, жанру тощо.

мелодія (єр. *melodia* – спів, наспів, пісня) – художньо впорядкована послідовність звуків музичного твору.

оберек (пол. *oberek*) – польський народний парний танець у розмірі 3/8 або 3/4.

обжинки (дожинки) – завершальний етап жнивного циклу, який супроводжується плетінням вінка з колосків та зодяганням його на голову крашій жниці, несенням вінка до дому господаря та випрохування викупу, гостиною та співом ритуальних пісень.

обряд – традиційні дії зазвичай із розгорненим сценарієм, що супроводжують важливі моменти життя людського колективу. До найголовніших обрядів українців належать: календарні (зимові, весняні, літні), родинні (хрестильні, весільні, похоронні) та сезонно-трудова (жнивні та інші).

полька (чес. *polka*) – народний і бальний танець чеського походження, виконуваний у розмірі 2/4.

септакорд – акорд із 4 звуків, розташованих на відстані септими за терціями.

транскрипція (лат. *transcriptio* – переписування) – письмова фіксація фольклорних творів за допомогою спеціальних знаків. Кожен вид фольклорного мистецтва потребує увічнення у писемному вигляді, а тому розрізняють транскрипцію пісенну, інструментальну, хореографічну тощо.

фольклор (англ. *folklore* – народна мудрість, народні знання) – народна творчість усної традиції.

фольклористика – наука, що вивчає народну творчість (фольклор), включно із збиранням, публікацією й аналізом фольклорної спадщини.

Видатні фольклористи

Верховинець Василь Михайлович (1880-1938) – український композитор фольклорист, педагог, один із основоположників створення дитячого музично-ігрового репертуару, успішно вирішував проблему всебічного розвитку дітей.

Верьовка Григорій Гурийович (1895-1964) український хоровий диригент, композитор, педагог. Головна сфера композиторської творчості – українська народна пісня.

Квітка Климент Васильович (1880-1953) – український музикознавець-фольклорист, педагог. 1922-1933 – очолював заснований за його ініціативи Кабінет музичної етнографії АН УРСР. Один з основоположників української етномузикології. Заклав основи сучасної музично-фольклористичної педагогіки.

Колесса Філарет Михайлович (1871-1947) – фольклорист, музикант, педагог, педагогічне кредо – музично-естетичне виховання школярів засобами народнопісенної творчості. Збірки пісень “Шкільний співаник” (1925), “Співаймо” (1926), “Збірка народних пісень” (1827). Основні наукові праці: “Мелодії українських народних дум” (1969), “Музикознавчі праці” (1970).

Кошиць Олександр Антонович (1875-1944) – український хоровий диригент, композитор, фольклорист, педагог. Керував хорами філармонічної співки “Боян”, Київського університету, Київської консерваторії. Хори під його керівництвом відрізнялися майстерністю виконання. 1919 р. виїхав за кордон на гастролі, пропагував українську пісню. Подальша його діяльність пов’язана із зарубіжжям (жив та помер у Канаді).

Лисенко Микола Віталійович (1842-1912) – основоположник української класичної музики, фундатор національної музичної школи, видатний композитор, піаніст, хоровий диригент, педагог-просвітитель. Особливу увагу М. Лисенко приділяв музичному вихованню дітей. Перші посібники для шкіл – збірка “Молодощі” (1875), збірка пісень у хоровому розкладі пристосованому для учнів молодшого й підліткового віку в школах народних. У сфері фольклористики значним доробком М. Лисенка є реферат “Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм”. Цінність праці полягає насамперед в описі мистецтва кобзаря, його репертуару, строю бандури. Особливе значення реферату в тому, що це перша спроба монографічного опису мистецтва кобзаря – його гри, співу, репертуару.

Людкевич Станіслав Пилипович (1879-1979) – талановитий український композитор, фольклорист, громадський діяч. Розпочав свою педагогічну діяльність на початку ХХ ст. Його підручник “Загальні основи музики” (1921) синтезує основні положення музичної науки з метою пропаганди знань серед шкільної молоді. Виступив редактором кількох народномузичних збірників, зокрема “Галицько-руські народні мелодії” (1906). Автор музикознавчих праць, статей, підручників.

Сокальський Петро Петрович (1832-1887) – видатний український композитор, фольклорист, музичний та громадський діяч. Серед наукових праць фундаментальне дослідження “Руська народна музика, великоруська і малоруська в її будові мелодичній і ритмічній і відмінності її від основ сучасної гармонічної музики” (1888). П. Сокальський закрив міцний теоретичний фундамент вітчизняної музичної етнографії. Творчий доробок композитора склали понад сто творів, серед яких опери, кантати, фортепіанні твори та романси.

Гошовський Володимир Леонідович (1922-1996) – український фольклорист, етномузиколог, засновник кібернетичної етномузикології. Основні праці: «Українские песни Закарпатья» (1968), «У истоков народной музыки славян. Очерки по музыкальному славяноведению» (1971). Певний час викладав у Львівській державній консерваторії та заснував там кабінет народної музики, який нині продовжує роботу як Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології. Згодом працював позаштатним редактором видавництва «Советский композитор», старшим науковим співробітником Інституту мистецтв АН Вірменії, а в останні роки – викладав на кафедрі фольклористики Львівського університету ім. І. Франка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вахромеев В. Элементарная теория музыки. 4-е изд. – Москва, 1963.
2. Етнокультурна спадщина Полісся. Вип. 5 / Упоряд. В.П. Ковальчука. – Вип. V. – Рівне: Перспектива, 2005.
3. Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся / Упоряд. В.П. Ковальчука. – Вип. IV. – Рівне: Перспектива, 2003.
4. Іваницький А. Українська музична фольклористика. – Київ, 1999.
5. Іваницький А. Українська народна музична творчість. – Київ: Музична Україна, 1990.
6. Колесса Ф. Шкільний співаник. – Київ: Музична Україна, 1991.
7. Мелодії древнього Нобеля: Науково-популярне видання / Записи, транскрипції та впоряд. Р.В. Цапун. – Рівне: Перспектива, 2003.
8. Народна музика Північної Рокитнівщини / Упоряд. Ю.П. Рибак, Л.Д. Гапон. – Львів: Сполом, 2002.
9. Пісні з репертуару “Волинян” / Упоряд. Л.Д. Гапон. – Рівне, 2004.
10. Пісні поліського літа: Репертуарний збірник / Упоряд. О.М.Юзюк. – Рівне, 2004.
11. Способин И. Элементарная теория музыки. – Москва, 1964.
12. Федун М. Довідник з музичної грамоти та сольфеджіо. – Львів, 2001.

ВИМОГИ ДО ВСТУПУ
на кафедрі музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ
на 1 курс 2015/2016 н.р.

Кафедра здійснює набір студентів на навчання за напрямом підготовки “мистецтво”, спеціальність “музичне мистецтво”. Випускники здобувають кваліфікації:

- *рівень бакалавра* – “Бакалавр мистецтв, артист, керівник фольклорного ансамблю”;
- *рівень спеціаліста* – “Викладач, артист, керівник фольклорного ансамблю”;
- *рівень магістра* – “Магістр музичного мистецтва, викладач фахових дисциплін ВНЗ”.

На кафедрі приймаються співаки та виконавці на народних музичних інструментах: сопілка, скрипка, цимбали, баян, гармошка, бандура, ліра.

Кафедра здійснює набір студентів:

- **на 4 роки навчання** за державною та платною формами навчання (денна та заочна) зараховуються випускники загальноосвітніх та спеціалізованих шкіл-інтернатів на базі 11 класів для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”, кваліфікація “бакалавр мистецтва, артист, керівник фольклорного ансамблю”;
- **на 2 роки навчання** випускників мистецьких навчальних закладів I-II рівня акредитації (денна та заочна форма навчання) для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр”, кваліфікація “бакалавр мистецтва, артист, керівник фольклорного ансамблю”;
- **на 1 рік навчання** (денна), **на 1,5 роки навчання** (заочна) за державною та платною формами навчання випускників мистецьких навчальних закладів на базі освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст”, кваліфікація “Викладач, артист, керівник фольклорного ансамблю”.
- **на 1 рік навчання** за державною та платною формами навчання випускників мистецьких навчальних закладів на базі освітньо-кваліфікаційних рівнів “бакалавр”, “спеціаліст” для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”, кваліфікація “Магістр музичного мистецтва, викладач фахових дисциплін ВНЗ”.

Вступники складають такі іспити:

1. **Спеціальність** – спів народних пісень (вокалісти), гра на музичному інструменті (інструменталісти) та колоковіум.
2. **Диктант** з української мови (від диктанту звільняються вступники, які при наявності диплома з відзнакою складають іспит зі спеціальності на “відмінно”).

На іспиті зі спеціальності абітурієнт повинен:

1. Виконати голосом / на народному музичному інструменті 2-3 різнохарактерні твори (для 2 р. н. – твір крупної форми).
2. Сольфеджувати декілька вказаних номерів зі збірника Ф. Колесси “Шкільний співаник”.
3. Виявити знання з елементарної теорії музики (в обсязі курсу ДМШ). Побудова, інтонування та визначення на слух інтервалів, ладів, тризвуків з оберненнями, D7.
4. Дати усну відповідь на питання з теорії фольклору.

Переваги надаються вступникам, які виявляють інтерес до збереження та вивчення народного музичного мистецтва і представляють на вступних іспитах власні фольклорні записи.

Плата за навчання з 2015 року становить (можлива посеместрова оплата):

- денний відділ – 6900 грн.;
- заочний відділ – 4810 грн.

Вступні випробування – з 1 липня 2015 року (уточнена інформація про терміни подачі документів, а також про плату за навчання з’явиться безпосередньо перед вступною кампанією)

Адреса та контактні телефони: 33028, м. Рівне, вул. Хвильового, 7, навч. корпус № 3, Кафедра музичного фольклору. Контактні тел.: (097) 160-38-99; (096) 276-99-87

ЗМІСТ

Передмова	3
Довідка про кафедру	4
МУЗИЧНА ГРАМОТА	6
Фольклор і фольклористика. Дослідження та популяризація народної музики	6
Елементарна теорія музики	9
ЗРАЗКИ НАРОДНИХ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ	21
Словник музично-фольклористичних термінів	28
Видатні фольклористи	29
Вимоги до вступу	31

Навчально-методичне видання

ПОРАДНИК ДЛЯ ВСТУПНИКІВ НА КАФЕДРУ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Упорядники – *Роман Іванович Дзвінка, Юрій Петрович Рибак,*
Людмила Дмитрівна Гапон

Комп'ютерний набір і верстка – *Юрій Рибак*
Відповідальний за випуск – *Роман Дзвінка*

Підготовлено до друку засобами оперативної поліграфії
кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ